

З метою зменшення забруднення води, батьківському активу доцільно підготувати тренінг на тему “Токсичні речовини вдома”. Батькам потрібно з’акцентувати увагу слухачів на те, які речовини є шкідливими для довкілля, як можна допомогти природі, якщо замінити шкідливі речовини нешкідливими альтернативними або як без них взагалі обійтись. Своїми знаннями про контакт зі шкідливими речовинами у приміщенні батьки, крім сімейних зборів, мають поділитись також із сусідами, знайомими, адже більшість людей не усвідомлюють масштабів поширення забруднювачів і не знають як зменшити їхню кількість.

Це стосується також і правил поведінки в довкіллі, культури поводження з твердими побутовими відходами. Перш ніж викинути сміття до смітцевого баку, його потрібно розсортувати, адже переробка вторинної сировини – найперспективніший та найбезпечніший спосіб покращення екологічного стану навколишнього середовища та збереження природних ресурсів.

Отже, технологія “рівний – рівному” має значні потенційні та навчальні можливості у формуванні культури екологічної поведінки як батьків, так і учнів за умов чіткого дотримання всіх етапів роботи вчителів з батьками-активістами, а батьків зі своїми колегами та дітьми.

Технологія “рівний – рівному” сприяє підвищенню рівня екологічної культури особистості, стимулюючи позитивні зміни в ціннісних орієнтаціях сімей, їхньому ставленні до природи та поведінці у конкретних екологічних ситуаціях.

Література

1. Активні методи просвітницької діяльності у профілактиці ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки : посіб. для спец. приймальників-розподільників, притулків для неповнолітніх та виховних колоній / за заг. ред.: Р. Х. Вайноли, Т. Л. Лях ; авт.-упор.: Безпалько О. В., Зимівець Н. В., Захарченко І. В., Журавель Т. В., Лютий В. П., Лях Т. Л., Петрович В. С., Закусило О. Ю., Цюман Т. П. – К. : РОТЕКС, 2007. – 190 с.
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посібник / І. Д. Бех. – Київ : Академвидав, 2012. – С. 86.
3. Зимівець Н. В. “Рівний-рівному” – інноваційний метод соціально-педагогічної діяльності / Н. В. Зимівець // Соціальна педагогіка: теорія і технології : підручник для студ. вищ. навч. закладів / [Т. Ф. Алексеєнко, Т. П. Басюк, О. В. Безпалько та ін.]; за ред. І. Д. Зверєвої. – К. : Центр навчальної літератури, 2006.

М. В. Тимчик,
м. Київ

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ЄДИНОБОРСТВОМ ХОРТИНГ

У статті висвітлено зміст, форми і методи патріотичного виховання підлітків у процесі занять хортингом. Визначено зміст, форми і методи патріотичного виховання учнів 7–9 класів у загальноосвітніх навчальних закладах та експериментально перевірено їхню ефективність.

Ключові слова: патріотичне виховання, підлітки, хортинг, фізкультурно-масова робота.

Як свідчить практика, у патріотичному вихованні старших підлітків у процесі занять хортингом є різнобічні організаційні форми. Найефективнішими формами організації і проведення з учнями активного дозвілля є змагання на призи відомих земляків, спортивні вечори, які сприяють формуванню активної життєвої позиції, організації здорового способу життя, розвитку фізичних і розумових якостей. Систематичне й цілеспрямоване застосування української боротьби хортинг допомагає формуванню в школярів свідомих переконань, вирішенню оздоровчих, освітніх та виховних завдань, а також сприяє психологічній та фізичній підготовці учнівської молоді до майбутньої професійної діяльності та військової служби.

На сучасному етапі становлення й розвитку Української держави проблема патріотичного виховання учнів набуває дедалі більшої актуальності. Необхідність її всебічного дослідження пояснюється насамперед поступовим зниженням у школярів інтересу до національних та історичних цінностей нашого народу, що не сприяє повноцінному формуванню й розвитку учнів як особистостей і патріотів своєї країни. У зв'язку з цим вимоги до патріотичного виховання знайшли відображення в Законах України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту, Концепції національно-патріотичного виховання молоді, Концепції фізичного виховання в системі освіти України, Концепції патріотичного виховання учнівської молоді, Концепції громадського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Програмі патріотичного виховання дітей та учнівської молоді тощо.

Вивчення психолого-педагогічної і спортивної літератури засвідчує, що у патріотичному вихованні підлітків велике значення має український національний вид спорту “Хортинг”. Це пояснюється тим, що він є популярним серед учнівської молоді, одним із ефективних засобів їхнього всебічного розвитку. Однак останніми роками дослідженню проблеми патріотичного виховання учнів приділяється недостатня увага, що призвело до поступового зниження в них інтересу до популярних форм і методів патріотичного виховання.

Дієвим засобом патріотичного виховання підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи в експериментальних групах був український вид бойового мистецтва “Хортинг” та проведення змагань з цього виду спорту. Їх проведення пояснювалося необхідністю залучення учнів 5–9 класів до патріотичної діяльності в процесі фізкультурно-масової роботи. Заняття з хортингу компенсували брак урочних занять і сприяли підвищенню патріотичної вихованості підлітків та формуванню суспільних й особистих ціннісних орієнтацій.

Зміст патріотичного виховання у процесі занять хортингом спрямовувався на залучення підлітків до позакласної діяльності, яка сприяла задоволенню потреб учнів у формуванні нових взаємостосунків; самостійності під час практичної діяльності; позитивної мотивації до спортивних занять у домашніх умовах та за місцем проживання. У процесі занять хортингом в учнів 5–9 класів підвищувалася самосвідомість і відповідальність за свої дії, формувалося бажання наблизитись у вчинках до свого спортивного ідеалу. Вони також мали можливість вибирати друзів за інтересами, поглядами на життя, сутністю і змістом патріотичного виховання в сучасних умовах.

Під час дослідження наша увага зосереджувалася на підготовці вчителів і підлітків до організації патріотичної роботи у процесі занять хортингом. У зв'язку з цим були проведені бесіди й анкетування вчителів фізичної культури, тренерів спортивних секцій і учнів середніх класів з метою внесення змін у практику патріотичного виховання підлітків у процесі занять хортингом в школі. Зміст цієї роботи був спрямований на те, щоб з'ясувати, які патріотичні якості є для підлітків головними та які б вони хотіли в себе розвинути для майбутньої професійної та військової діяльності. Встановлено, що значущим для підлітків є: любов до Батьківщини; повага до батьків і рідних; гордість за свою школу, спортивну команду, Вітчизну тощо.

Змагання з хортингу організовувалися з учнями 7–9 класів з метою активного відпочинку; заохочення до проведення здорового способу життя; розширення в підлітків морально-ціннісних орієнтацій; зміцнення тілесного і духовного здоров'я; розвитку основних фізичних якостей; загартування характеру; забезпечення внутрішньої єдності цінностей здоров'я школярів з базовими моральними і духовними цінностями. Організація змагань з хортингу спрямовувалася на те, щоб в учнів підліткового віку формувався інтерес до спортивно-масової, суспільно-корисної та патріотичної діяльності. Під час виконання доручення тренера в учнів 5–9 класів виникали емоційні переживання при подоланні перешкод, що сприяло розвитку в підлітків таких особистісних якостей, як повага один до одного, взаємодопомога, дисциплінованість, наполегливість, працездатність, упевненість у своїх силах. Учні глибше усвідомлювали сутність і зміст патріотичного виховання, значущість своєї всебічної підготовленості, проблеми інших людей, набували уміння спілкуватися з представниками старших поколінь тощо. Ці та інші життєво необхідні особистісні якості допомогли учням досягти кращих успіхів.

Учасники змагань з українського бойового мистецтва “Хортинг” мають любити свою Батьківщину, знати рідну мову, мати гарні оцінки, бути надійними і дружними, дисциплінованими і винахідливими, допомагати один одному й не боятися непередбачуваних труднощів. Вони також мають вести здоровий спосіб життя, брати участь у фізкультурно-масовій роботі; відвідувати спортивні секції і гуртки з хортингу; дорожити честю рідної школи, свого села, міста, району; берегти народні надбання й дотримуватися традиції свого регіону, знати гімн України тощо. Отже, основними методами роботи із підлітками під час українського бойового мистецтва “Хортинг” були: метод змагання, заохочення, створення ситуації гарантованого успіху, міжособистісного діалогу, пошуку.

Також наповнені цікавим патріотичним змістом були змагання з хортингу на призи відомих спортсменів, які проводилися в експериментальній школі до дня їхнього народження. Організуючи змагання, учні вивчали автобіографічні дані та професійну діяльність відомих українських спортсменів, їхню участь у змаганнях на першість України та на міжнародній арені. Зверталася увага на їхню громадську і спортивну діяльність під час навчання в школі та інших навчальних закладах. Ці люди ставали для підлітків зразками, які позитивно впливали на їхню поведінку, розвиток інтересу до патріотичної діяльності в процесі занять хортингом.

Під час організації і проведення змагань з хортингу на призи відомих українських спортсменів підлітки залучалися до самостійної фізкультурно-масової роботи. Також у процесі проведення змагань стимулювалася мотивація підлітків, підвищувалася їхня активність, ініціативність, винахідливість. Для забезпечення ефективності індивідуальних й колективних дій дотримувалися відповідних соціонормативних вимог. Вони полягали в тому, щоб зміст спортивних змагань відповідав завданням патріотичного виховання; щоб під час проведення спортивних змагань ураховувалися психологічні, фізіологічні, вікові та статеві особливості підлітків, дотримувалися моральні норми поведінки; щоб у процесі організації змагань учні поступово готувалися до майбутньої професійної діяльності. Отже, основними методами роботи із підлітками під час змагань на призи відомих спортсменів були: створення ситуації успіху, заохочення, доручення, уподібнення тощо.

Перевірка ефективності патріотичного виховання підлітків у процесі занять хортингом проводилася шляхом порівняння результатів експериментальних і контрольних груп, отриманих у процесі проведення спортивних змагань та пошукової роботи. Визначалися рівні патріотичної вихованості підлітків під час занять хортингом на початку, в середині й наприкінці експерименту, що проводився за експериментальною методикою під час позаурочних, секційних і самостійних занять. Визначалися рівні за допомогою когнітивного, емоційно-ціннісного і діяльнісно-практичного критеріїв та відповідних їм показників: усвідомлення підлітками змісту понять “патріот”, “патріотизм”, “хортинг”; знання історії спорту, спортивних традицій рідної школи, місцевості, України; обізнаність з формами фізкультурно-масової роботи (змагання з хортингу, військово-патріотичні спортивні ігри з хортингу тощо); усвідомлення ролі хортингу для учнів, школи, місцевості, України; інтерес до спортивної історії хортингу і спортивних традицій рідної школи, місцевості, України; поважне ставлення до відомих спортсменів, майстрів спорту, людей похилого віку, дітей; бажання брати участь у різних формах фізкультурно-масової роботи (змагання з хортингу, військово-патріотичні спортивні ігри з хортингу тощо); уміння проводити пошукову роботу щодо вивчення спортивної історії хортингу і спортивних традицій рідної школи, місцевості, України й узагальнювати відповідну інформацію; уміння в конкретних вчинках проявляти поважне ставлення до відомих спортсменів, майстрів спорту, людей похилого віку, дітей; активна участь у змаганнях з хортингу, військово-патріотичних спортивних іграх.

Результати дослідження дають можливість констатувати, що патріотичне виховання підлітків у процесі занять українським видом єдиноборств “Хортинг” тісно взаємопов’язане із загальноосвітніми виховними завданнями. Аналіз отриманих результатів показав, що ефективність патріотичного виховання в процесі занять хортингом підвищилася за таких педагогічних умов: правильна педагогічна спрямованість форм і методів патріотичного виховання учнів середніх класів; удосконалення змісту патріотичного виховання учнів у процесі занять хортингом; індивідуальний підхід до підлітків; відповідність змісту патріотичного виховання в процесі занять хортингом інтересам учнів; застосування організаційних здібностей школярів у процесі проведення змагань з хортингу в школі, сім’ї та за місцем проживання; дотримання принципу доступності на кожному етапі роботи; створення ситуацій успіху та суперництва; усвідомлення кожним учнем свого обов’язку тощо.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Драгоманов М. П. Вибране / М. П. Драгоманов. – К. : Либідь, 1991. – 688 с.
3. Драгоманов М. П. Чудацькі думки про українську національну справу [Електр. ресурс] / М. П. Драгоманов. – Режим доступу: www.ukrstor.com. – Назва з екрана.
4. Єрмоєнко Е. А. Тренування в хортингу : навчально-методичний посібник / Е. А. Єрмоєнко. – К., 2009. – 227 с.
5. Зубалий Н. Д. Военно-патриотическое воспитание старшеклассников в процессе работы по физической культуре : методические рекомендации средним общеобразовательным школам / Н. Д. Зубалий. – К., 1982. – 109 с.
6. Методика фізичного виховання учнів 1–11 класів : навчальний посібник / М. Д. Зубалій, Л. В. Волков, М. В. Тимчик та ін. ; [за редакцією М. Д. Зубалія]. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 209 с.
7. Тимчик М. В. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / М. В. Тимчик. – К., 2013. – 222 с.

*І. О. Ткачук, О. А. Гажала,
м. Бровари, Київська обл.*

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ – ШЛЯХ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Відображено досвід Броварського навчально-виховного об’єднання з формування інноваційного освітнього простору, який створює сприятливі психолого-педагогічні умови для розвитку життєвої компетентності особистості та забезпечує випускникам загальноосвітніх навчальних закладів свідоме і обґрунтоване професійне самовизначення.

Ключові слова: *навчально-виховне об’єднання, професійне самовизначення, учнівська молодь.*

Сучасність означена складним пошуком нового світорозуміння, педагогічного світовідчуття, здатного не лише дати адекватну оцінку неоднозначним трансформаційним процесам, а й зазирнути в майбутнє.